

STAROHRVATSKA NEKROPOLA U ŠKABRNJI

Uprava dionice za izgradnju željezničke pruge Knin-Zadar obavijestila je 22. VI. 1956. Arheološki muzej u Zadru, da su izgradnjom dijela pruge u selu Škabrnji, 24 km istočno od Zadra, naišli na neke grobove. Otišao sam pregledati, o kakvim se grobovima radi. Kako radnici nisu prestajali radom, otkrili su nekoliko grobova, a neke potpuno uništili. Na prvi je pogled bilo jasno, da je otkriveno starohrvatsko groblje.¹

Selo je Škabrnja kod Nadina dosta rastreseno, dugo oko 4 km, pruža se približno u ravnoj liniji pravcem jugoistok-sjeverozapad. Rašireno je po rubu padine, koja se spušta južno od ceste Zadar-Benkovac. Padina je krševita, prekrita niskom mladom šumom i grmljem, a odmah ispod sela prelazi u plodno kraško polje. Grobovi su otkriveni na maloj terasi izdignutoj ponešto iznad okoline, kojom završava padina pri jugoistočnom kraju sela između Jurjevića i Ivkovića kuća, na zemljištu Bare Ivkovića, odmah do Nadina. Ta terasa ima deblji sloj zemlje, koja se obrađuje (sl. 1). Položaj se naziva *Ograda*. Preko njena jugozapadna ruba prelazi trasa pruge. Grobovi su se pojavili na južnom kutu tog obradivog kompleksa, pri produžetku trase prema Zadru. Obradivi kompleks odmah ispod trase pruge prelazi u oko 1,5 m visoki humak od zemlje i školja s promjerom oko 20 m. Naziva se *Glavčurak* (sl. 2). Po njegovoj površini obrasloj grmljem, dosta razrovanoj vidi se ostataka kreča. Postoji tradicija, da ta glavica skriva ostatke crkve. Jednom prilikom, priča Marko Ivković Barin, da je boraveći u Škabrnji 1935. g. Klarić rekao, da se u Glavčurku nalazi crkva i grobovi. Ivkovići su na temelju toga 1939. nagovorili Šimu Škare, da prekopa glavicu. Prekopavajući otkrije oko 1 m visoke zidove četvorokutaste građevine i mnogo grobova po cijeloj površini glavice. Najviše grobova našao je navodno po sredini, koji su ležali jedan do drugoga. Prije Škarina kopanja glavica je – kažu – bila viša i skoro polukružna s malom udubinom u sredini. Sada se zidovi građevine ne vide na površini, prekriveni su otkopom, a površina ima više udubina i vrh joj je potpuno snižen. Škare je – kažu – kopao samo glavicu, a njivu, gdje su sada otkriveni grobovi, nije dirao. Radnici su sada prigodom izgradnje nadvožnjaka za put ispod njega počeli odnositi školj sa glavice. Na

¹ O tome sam referirao u dnevnoj štampi: Starohrvatski grobovi u Škabrnju, Glas Zadra br. 274, od 22. IX. 1956., str. 4.

jugoist. i jugozap. strani Glavčurka naišli su na grobove i napustili odvoz materijala. Uočio sam tu dva groba, ali radnici pričaju, da su ih našli više, pa ih ponovo prekrili.

Prvih nekoliko grobova, po pričanju 3-5 komada, radnici su gradnjom trase na njivi desetak metara sjeveroistočno od Glavčurka iskrčili, potpuno uništili i izbacili sa zemljom. Kad sam došao na radilište, bilo je otkriveno i vidljivo daljih 5-6 grobova (sl. 3). Osim tih, na rubu usjeka trase pruge, dubokog nakon završetka oko 1 m, mogao sam ustanoviti ostatke daljih 5 grobova. Neki su od njih bili više ili manje oštećeni. U pojedinima su radnici ispremiješali kosti, ili djelomično, odnosno potpuno izbacili iz grobova. Kod većine je još bila sačuvana uglavnom grobna raka. Nastavak izgradnje trase pruge nije se mogao prekidati, pa sam bio prisiljen uzeti grupu radnika, koju mi je jedan dan stavila na raspolaganje uprava dionice i s njima učiniti, što se daje. Dao sam dignuti sloj zemlje iznad grobova u produžetku trase sve dok na dijelu, koji zahvaća trasa, ima grobova. Grobova je bilo na još netaknutom zemljištu samo u produžetku nekoliko metara. Tako je ukupno, bez potpuno uništenih prije mog dolaska, otkriveno 18 grobova (sl. 4, 5). Od svih 18, u što pripadaju grobovi otkriveni u mom prisustvu i prije, ali više ili manje sačuvani, uzeo sam najglavnije podatke, koliko sam mogao prema vremenu i oskudnim sredstvima, koja su mi bila raspoloživa. Donosim ih pojedinačno o svakom grobu. Grobovi su ležali u dubini 20-50 cm ispod površine zemlje na prijelazu iz humusa u žutu pjeskulju. Radi male dubine većina ih je bila prvotno oštećena, bez sumnje obradom zemljišta. Ivković Marko Barin priča, da se oranjem plugom nije dolazilo do grobova. Grobove su - kaže - uočili tek krčenjem za sadnju vinograda oko 1908. g. otprilike u dubini 50 cm.

Grob 1. - Od arhitekture groba sačuvana je istočna duža (3 kamena) i južna kraća strana (1 kamen), a od zapadne duže strane ostao je samo jedan kamen po sredini, a sjeverna je kraća strana poremećena (nedostaju još 2 ili 1 kamen). Čišćenjem nisu zatečeni ostaci kostiju. Grob je prvotno oštećen, najvjerojatnije obradom zemlje. Dužina grobne rake iznosi približno 90 cm, širina 19-20 cm.

Grob 2. - Prvotno skoro potpuno uništen. Sačuvana samo 4 kamena, vjerojatno istočne duže strane.

Grob 3. - Bio je neoštećen. Imao je poklopac, koji su radnici prije mog dolaska skinuli i ispremiješali kosti. Poklopac se sastojao od 3 vapnenaste ploče, koje su još bile pokraj groba. Raka je bila još sačuvana osim južne uže strane, duga 190 cm, široka na nogama 25, na sredini 48, a kraj glave 30 cm. Dijelom je kamenje grobne rake ležalo okomito, a djelomično vodoravno, položeno po nekoliko kamenova jedan povrh drugog. U grobu je ležao 1 kostur, ali sada poremećen. Radnik Ivković Marko, kad je grob otkrio, našao je na lijevoj ruci prsten s krunom (sl. 6).

Grob 4. - Grobna raka sačuvana, osim južne uže strane. Radnici su kostur ispremiješali prije mog dolaska. Dijelove sam kostiju našao još in situ. Dužina grobne rake 170 cm, širina na nogama 27, na sredini 48, a kraj glave 35 cm.

Grob 5. - Grobna je raka sačuvana, samo joj nedostaje 1 kamen sa zapadne duže strane. Radnici su prije mog dolaska oštetili kostur i djelomično

izmiješali. Donji je dio kostura još bio potpuno sačuvan. Orijentiran je kao i ostali. U grobu su radnici našli 2 brončane naušnice s jednom jagodom, ali su ih bacili negdje u najbliže grmlje, »kad su vidjeli, da nisu zlatne«. Čišćenjem groba našao sam na lijevoj ruci brončani prsten (sl. 7). Dužina grobne rake 200 cm, širina na nogama 32, u sredini 47, na glavi 34 cm.

Grob 6. – Grobna je raka uglavnom sačuvana osim sjeverne uže strane. Iznad nogu bila je sačuvana još jedna vapnenasta ploča kao dio poklopca. Kosturu nedostaje lubanja. Vjerojatno je uništena obradom zemljišta, kao i sjeverni kraj groba. Na desnoj ruci našao sam brončani prsten (sl. 8). Sačuvana dužina rake iznosi 157 cm, širina na nogama 20, u sredini 41, kod glave 40 cm.

Grob 7. – Grobna je raka bila prvotno dijelom oštećena. Nedostaje joj sredina istočne dulje strane. Ostalo je sačuvano. Od kostura je ustanovljeno samo nekoliko kostiju ekstremiteta. Dužina grobne rake 135 cm, širina na nogama 20, kod glave 28 cm.

Grob 8. – Od grobne rake sačuvano je samo 5 kamenova jedne duže strane grupiranih u dvije skupine nešto udaljene jedna od druge. Ta sam kamenja označio kao dio groba, jer je nevjerojatno, da potječu od nečeg drugog, a položeni su pravilno, okomito. Teško je opet vjerovati, da svaka skupina tih kamenova pripada drugom grobu, jer su položeni u pravcu, jedino što je grob, ako obje skupine pripadaju jednom, morao biti dosta dug. Dužinu je groba nemoguće ustanoviti. Vjerojatno je uništen obradom zemljišta. Kostiju nije nađeno.

Grob 9. – Grobna je raka dobro sačuvana. Dijelom je formirana od okomito položenog kamenja, a djelomično od vodoravno položenih ploča, poslaganih jedna povrh druge. Noge su kostura prvotno poremećene. Zatečene su u fragmentima. Jedna je bedrena kost nađena na prsima. Ostali je dio kostura dobro sačuvan. Uz kostur su nađene 2 brončane naušnice s jagodom i 1 prsten (sl. 9). Dužina grobne rake 200 cm, šir. na nogama 30, u sredini 44, kod glave 28 cm.

Grob 10. – Grobna je raka dijelom oštećena, tako da joj nedostaje sjeverna uža i polovina istočne duže strane. Kostur je dobro sačuvan. Osim cijelog kostura postoji u dnu groba, između njegovih nogu lubanja drugog kostura (sl. 14). Dužina sačuvane dulje strane groba iznosi 210 cm, šir. grobne rake na nogama 40, blizu sredine 48 cm. Sačuvana dužina kostura iznosi 160 cm.

Grob 11. – Grobna je raka potpuno sačuvana. Kostur je također dosta dobro sačuvan. Glava mu se oborila na lijevu stranu. Noge su djelomično zgrčene i nagnute na lijevu stranu prema istoku. Prema nogama zakrivljena je, odnosno izbočena i istočna dulja strana groba, a zapadna je ravna (sl. 13). Dužina groba iznosi 165 cm, šir. na nogama 25, na sredini 40, kod glave 29 cm.

Grob 12. – Grobna je arhitektura dobro sačuvana. Strane su groba izuzetno skoro potpuno ravne, pa ima izgled pravokutnika. Kostur je isto tako dobro sačuvan, položen kao kod većine grobova, ispružen, rukama uz tijelo. Grob je dug 130 cm, šir. na nogama 18 cm, u sredini 26, kod glave 26 cm.

Grob 13. – Arhitektura dobro sačuvana, napravljena od okomito položenih ploča i običnog kamenja. Kostur je isto tako dobro ušćuvan. Uz glavu na

mjestu ušiju nađene su dvije brončane naušnice od obične žice (sl. 11) i na desnoj ruci prsten, a uz njega oksidacijom apliciran fragment tkanine (sl. 10). Grob je dug 175 cm, šir. na nogama 30, sredini 40, kod glave 38 cm.

Grob 14. – Nalazi se na jugozapadnom rubu trase u otkopu usjeka. Radnici su ga praveći rub usjeka dijagonalno odsjekli i skoro polovinu uništili. Od zapadne duže strane sačuvana dva kamena, od istočne 1, a 1 sačinjava južnu užu stranu. Na sačuvanom dijelu groba ostao je poklopac od 2 kamene ploče, koje rubom prekrivaju jedna drugu. Prema sadašnjem stanju grob je dug 120 cm., šir. kod nogu 17 cm. Debljina poklopca 9 cm. Otklon je groba (mjereći u smjeru od glave prema nogama, po sistemu od 64°) od sjevera prema zapadu 40°.

Poklopac je dubok od površine zemlje 30 cm. Sadržavao je kostur odraslog pokojnika. U njemu je radnik našao brončani prsten (sl. 12).

Grob 15. – 3 m. jugoist. od gr. 14 isto u rubu usjeka vidi se presječen identičan grob s okomito položenim stranama od kamenja i pločama poklopca, a ispod njega dijelovi kostura. Orijeantiran je kao i ostali. Ostatak ostao u usjeku. Sadržavao je kostur odraslog pokojnika.

Grob 16. – Nasuprot gr. 14 u otkopu usjeka na sjeveroist. rubu trase vidi se slično dijagonalno odsječen grob. U otkopu se vidi okomito položeno kamenje strana groba, na njima ploča poklopca, a ispod njega dijelovi kostura. Orijeantiran je kao i ostali. Poklopac se nalazi na dubini 30 cm od površine. Ostatak groba će se istražiti naknadno kao i ostali slični. Sadržavao je kostur odraslog pokojnika.

Grob 17. – Sjeverozap. od gr. 16 (ovaj udaljen 5 m. od nogu gr. 17) isto tako u ovom rubu usjeka postoji djelomično sačuvan grob. Od arhitekture sačuvana sjeverna uža strana i 1 kamen okomito položen od istočne dulje strane. Od kostura postoji dosta fragmenata in situ, a bio je dug oko 1 m. Djelomično su ga uništili radnici, a dijelom je oštećen prvotno. Sadržavao je kostur dječaka.

Grob 18. – Oko 2 m dalje na sjeverozap. od toga u istom usjeku postoje ostaci još jednog groba. Vidi se jedan kamen okomito položen s istočne dulje strane, a od kostura više kostiju in situ. Dijelom su ga uništili radnici, a možda je nešto i prvotno oštećen. Sadržavao je kostur odraslog pokojnika.

Grob 19. – Otkriven na jugoist. padini glavice (humka) Glavčurak prigodom odvoza školja za obližnji put ispod nadvožnjaka. Oko polovine groba radnici su uništili. Sada se vidi prednji dio groba (glava s prsnim košem). Pokriven je vapnenastim pločama. Vidi se polovina rake i 1 ploča poklopca iznad glave još in situ. Poklopac je oko 50 cm. dubok od površine zemlje. Grob je širok oko 25 cm. Otklon je groba od sjevera prema zapadu 41°-orijentiran kao i ostali grobovi od sjeverozap. prema jugoist. Glava se kostura nalazi do središta glavice. Grob je bio, po pričanju radnika, cijel sačuvan. Mogao je biti dug oko 150 cm.

Grob 20. – Nalazi se na jugozap. padini glavice (humka) Glavčurak. Prema pričanju radnika bio je potpuno sačuvan. Imao je strane i poklopac, a bio rađen kao i ostali grobovi. Sadržavao je kostur odraslog pokojnika. Radnici su ga djelomično ponovo prekrili zemljom. Nije potpuno otkopan. Orijeantiran je kao ostali. Poklopac mu je dubok oko 30 cm od površine zemlje.

Sl. 1. Zemljište, na kojem se pojavila starohrvatska nekropola u Škabrnji.

Sl. 2. Humak s ostacima crkve i grobovima.

Sl. 3. Prvi pogled na otkrivene grobove.

Sl. 4. Pogled na istražene starohrvatske grobove u Škabrnji.

Sl. 5. Pogled na istražene starohrvatske grobove u Škabrnji.

Sl. 6. Brončani prsten iz groba 3.
Sl. 6.^a Brončani prsten iz Nina.
Sl. 6.^b Brončani prsten iz Nina.

Sl. 7. Brončani prsten iz groba 5.
Sl. 8. Brončani prsten iz groba 6.
Sl. 12. Brončani prsten iz groba 14.

Sl. 9. Brončani prsten i nausnice s jagodom iz groba 9.

Sl. 10. Brončani prsten s ostatkom tkanine iz groba 13.

Sl. 11. Brončane naušnice iz groba 13.

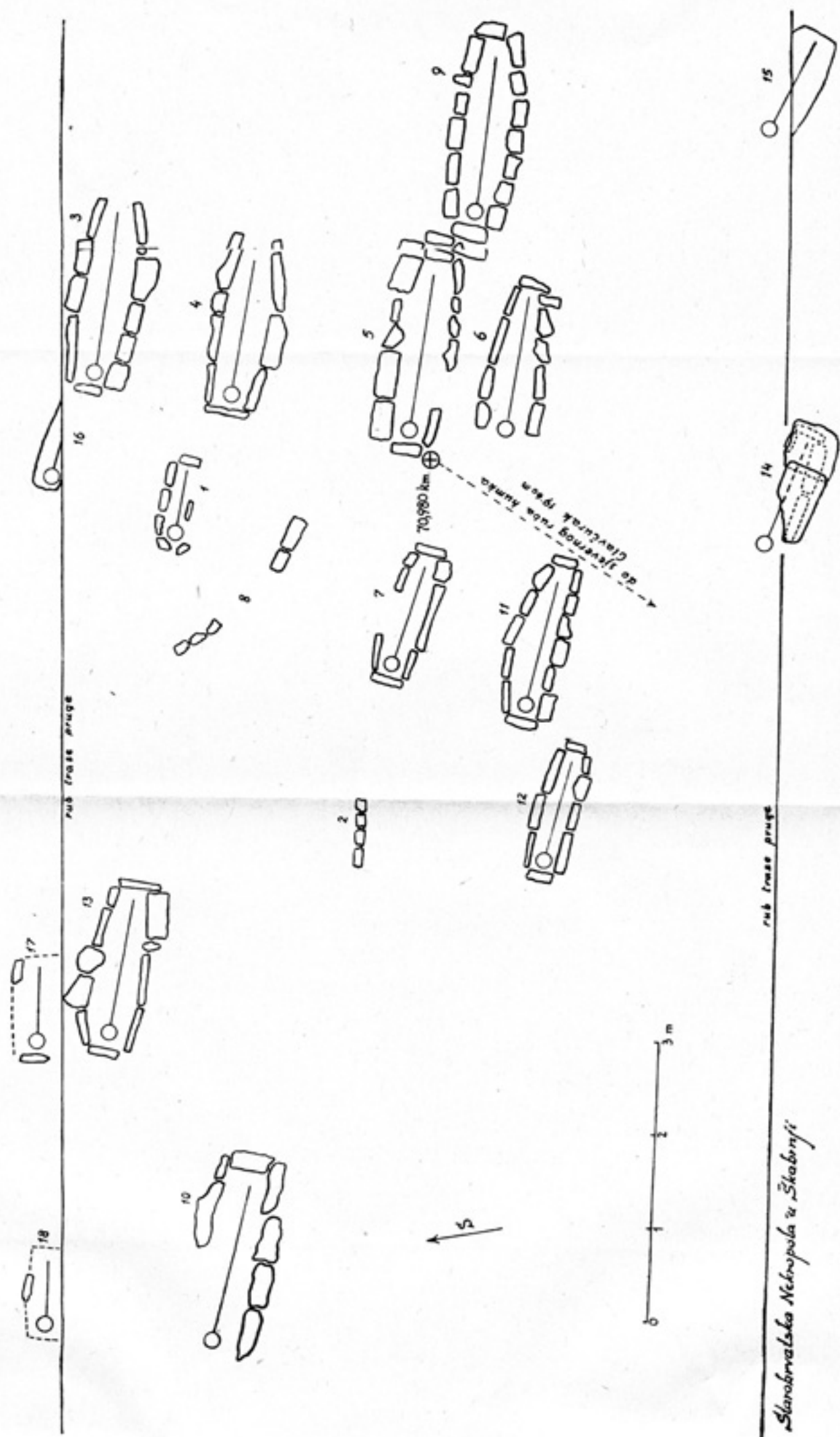
Sl. 13. Grob 11

Sl. 14. Grob 10.

Sl. 15. *Trasa željezničke pruge u Škabrnji, koja je presječla starohrvatsku nekropolu.*

Kako se iz opisa vidi, svi su grobovi imali grobnu raku napravljenu od kamenja. Arhitektonski su se grobovi formirali uglavnom jednako. Prema obliku rake grob se formirao, pošto se mrtvac položio na zemlju, što je uobičajeno kod starohrvatskih grobova u Dalmaciji. Kamenovi su se oblagali oko pokojnika, pa se i raka povija prema linijama tijela mrtvaca. Zato su uglavnom svi grobovi na sredini ovalno izbočeni prema vani i najširi. Kod glave su nešto uži, ali širi nego na nogama.² Jedino je grob 9 neznatno uži kod glave nego kod nogu. Izuzetak čini grob 12, kod kojega su dulje strane izuzetno skoro ravne, samo se na nogama sužuju. Od pravila se udaljuje i grob 11, kod kojega je zapadna dulja strana ravna, ali je istočna izbočena, prateći koljena nešto zgrčena i nagnuta na istok. Kamen je od vapnenca, bez posebnog dotjerivanja, pločastog oblika, prirodno ravan, kakav se nalazi uslojen u okolini. Debljina je kamenja obično oko 10–12 cm dužina oko 30 cm, a visina oko 30 cm. Nekada dužina kamenja doseže i 50 cm. Grobovi su uopće jednako visoki kao pokojnik pri ležanju. Skoro sve je obložno kamenje okomito položeno. Pokoji je kamen obično prava vapnenasta ploča, 6–8 cm. debela, kakvih se nalazi u okolini. Samo kod groba 3 i 9 ima po nekoliko ploča, koje nisu položene okomito, već vodoravno, i to po dvije ili tri jedna povrhu druge. Rjeđe se nađe poneki potpuno nepravilni kamen, ali po mogućnosti uvijek okomito postavljen. Za uže strane grobova (uzglavnicu i donožnicu) dostajala je po jedna ploča, a sa svake duže strane po 3, 4, 5, 6 ili 7 kamenova, već prema duljini kamenova i pokojnika.

Poklopac je ustanovljen kod grobova 3, 6, 14–16, 19, 20. Grob 3 su radnici otkrili prije mog dolaska na mjestu nalaza, pa su skinuli i poklopac. Zato nisam mogao utvrditi, kako je točno ležao na grobu. Sastojao se od tri ploče, oko 6–8 cm debele; jedna je veća (oko 0,5 m²), a dvije manje (sl. 3: uz grob). Iznad nogu groba 6 ustanovljena je samo jedna ploča kao dio poklopca. Ostali su dijelovi prvotno uništeni, bez sumnje obradom zemljišta. Nema sumnje, da su takve poklopce imali i svi drugi grobovi, ali su vremenom uništeni, kao i dio cjelokupnih grobova. Poklopac je obradom zemlje mogao najlakše stradati, zato su se rijetko i sačuvali. Kompletno sačuvan bio je samo grob 3, a bez sumnje su takve radnici zatekli i one pod br. 14, 15, 16, 19 i 20. Ostali su bez poklopca, sa sačuvanom rakom i kosturom. I kod takvih preostataka našli smo neke djelomično ili većinom oštećene.

Grobovi su po duljini paralelno položeni, uglavnom identično orijentirani: od sjeverozapada (glava) prema jugoistoku (noge), s vrlo malim međusobnim razlikama i neznatnim odklonom od sjevera. Dosta su gusto razmješteni: svih 18 grobova na trasi zauzima površinu od oko 15 × 7,5 m.

Svi skeleti su ispruženi, a ruke su im pružene uz tijelo. Od toga odstupa jedino kostur u grobu 11, kojem su, kako sam spomenuo, noge malo zgrčene i nagnute na lijevu stranu. Lubanja je, ukoliko nije bila poremećena, ležala kod svih kostura na zatiljku. Samo je u grobu 11 okrenuta na lijevu stranu. U svakom je grobu ustanovljen po jedan kostur. Jedino je u dnu gr. 10 između nogu cijelog kostura nađena lubanja nekog drugog pokojnika. U isti

² Lj. Karaman, Iskopine društva Bihaća u Mravincima i starohrvatska groblja. Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 268 Umjetničkog razdjela 4, Zagreb 1940. str. 6. – S. Gunjača, Četvrta starohrvatska crkva u Biskupiji kod Knina i groblje oko nje. Starohrvatska prosvjeta III. serija sv. 2. Zagreb 1952. str. 65–6.

grob izvršeno je naknadno pokapanje, a kako nije osim lubanje otkrivena nijedna druga kost, znači, da su izbačene sve kosti osim lubanje prvog pokojnika i pokopan drugi, kao što je u nekim selima običaj do danas (sl. 14).

Kompletno sačuvanu grobnu raku, osim grobova s poklopcem, imali su gr. 9, 11–13. Rake ostalih grobova bile su prvotno oštećene. Neporemećene kosture u prvotnom položaju imali su gr. 10–13. Čini se, da su neporemećene kosture sadržavali i gr. 3–5, 14–16, 19, 20, ali su ih radnici djelomično ispremiješali prije mog dolaska na nalazište. Prvotno su, valjda obradom zemlje, bili više ili manje oštećeni kosturi u gr. 1, 2, 6–9, 17, 18. Od njih gr. 1, 2, 8. nisu sačuvali ni tragove kostiju. Što je većina otkrivenih grobova oštećena ili uništena, nije ni čudo, jer se nalaze na maloj dubini ispod površine, pa su se obradom zemljišta, osobito krčenjem za vinograd lako mogli oštećivati. Prema rasporedu nađenih grobova potpuno je moguće, da su brojni grobovi tako potpuno uništeni i nestali bez traga (vidi plan grobova).

Mjere u opisu grobova označuju veličinu unutrašnjosti grobne rake. Dužine kostura nisam unio, jer su većina njih oštećeni, ili ih uopće nema, pa je dužina unutrašnjosti rake pouzdanija, a nešto manje od toga iznosi i dužina kostura, koja se može lako pretpostaviti. Kostur je oko 20–40 cm manji od rake. Pri mjerenju ne dolaze u obzir gr. 2 i 8, jer im je raka samo djelomično sačuvana, a skoro i gr. 1, dok ta tri nemaju uopće kostiju, zatim gr. 15–20, jer su ili oštećeni, ili nisu potpuno istraženi. Dužina grobnih raka kreće se od 90 do 210 cm, najviše im se dužina kreće oko 200 cm. Prema starosti većina kostura predstavljaju mlađe pokojnike.

Prilozi u grobovima vrlo su oskudni. Nađeno je ukupno 12 predmeta, i to svi s ukrasnom namjenom: prstenja i naušnice. Zapravo to i nisu prilozi u pravom smislu riječi, već ukras, koji je pokojnik nosio za života, pa je s njim i pokopan. Pravih priloga i nema. Predmeti su otkriveni u gr. 3, 5, 6, 9, 13, 14. Grobovi 5, 9, 13 imali su po dvije naušnice i jedan prsten, a gr. 3, 6 i 14 samo po jedan prsten.

Grob 3. – Prigodom otkrića groba radnik Ivković Marko p. Grge našao je u njemu na lijevoj ruci brončani prsten s krunom (sl. 6). Prsten ima skoro polukružan presjek. Kruna je u obliku stepeničastog stošca s uvučenom sredinom pa završava kuglicom. Rub je baze stošca nazubljen, a stepenice ukrašene udubljenim paralelnim crticama, a završna glavica ima isto udubljenja, u obliku vira. Alka prstena ukrašena je samo ispred krune s po tri crtice. Promjer je prstena 2,15 cm, šir. 0,5 cm, debljina 0,2 cm, promjer baze krune 1,8 a vis. 1,45 cm.

Grob 5. – Grob je bio potpuno sačuvan, ali su radnici prije mog dolaska djelomično ispremiješali kostur. Pričaju, da su našli dvije brončane naušnice s jednom jagodom na svakoj, identične kao i one iz gr. 14, samo nešto veće. Gledajući, nisu li zlatne kažu, da su im se izlomile, a zatim da su ih bacili u grmlje pokraj radilišta. Nisam ih mogao pronaći. Čisteći ostatke kostura našao sam naknadno na lijevoj ruci 1 prsten od srebra s neznatnom mješavinom bakra. Ima skoro polukružan presjek. Krajevi su mu prebačeni jedan preko drugog i zavareni. Nije potpuno okrugao. Promjer ima 2,1–2,3 cm, šir. 0,35 cm, deblj. 0,15 cm (sl. 7).

Grob 6. – Na desnoj ruci kostura našao sam 1 brončani prsten s ovalnim promjerom. Različito je debeo i širok i nejednakog promjera. Promjer ima 2,15–2,30 cm, šir. 0,5–0,75 cm, deblj. 0,15–0,25 cm (sl. 8).

Grob 9. – Na jednoj je ruci naden brončani prsten, skoro polukružnog presjeka, nejednake debljine, širine i promjera. Promjer mu je 2,1–2,25 cm, šir. 0,4–0,5 cm, deblj. oko 0,15 cm. Uz lubanju na mjestu ušiju našao sam 2 naušnice s karikom od brončane žice okruglog presjeka, kojima je na jednom kraju nataktna po jedna bikonična šuplja jagoda od bronce s primjesom srebra. Jagode su iznutra šuplje i ravne, a s vanjske strane imaju sredinom i uz rub po jedno poprečno rebro. Kod jagode, koja je prigodom čišćenja kostura razlomljena, rebra su manja nego kod druge. Kod te je naušnice i karika manja, vjerojatno odlomljena, Jagode su probušene po duljini, pa su jednom rupicom nataktnute na kraj karike, koji završava četverostruko, a u drugu rupicu uvlačio se drugi kraj karike prilikom vješanja za uho. Promjer karike oko 2,8 cm, debljina 0,15 cm, duljina jagode 1,2 cm, promjer 1 cm (sl. 9).

Grob 13. – Na desnoj ruci našao sam brončani prsten s jedan preko drugog prebačenim i zavarenim krajevima. Ima skoro oblik vrpce nejednake širine, samo sa zaobljenim rubovima. Najveći mu je promjer 2,1 cm, šir. 0,4–0,5 cm, deblj. oko 0,15 cm. Uz vanjsku stranu prstena oksidacijom je apliciran fragment tkanine od vune veličine $1 \times 0,8$ cm (sl. 10). S jedne i druge strane lubanje na mjestu ušiju ustanovio sam 2 naušnice u obliku običnih karičica od okrugle brončane žice, dosta nepravilnog oblika. Jedna je manja s promjerom oko 1,3 cm i debljinom žice 0,15 cm. Krajevi joj prelaze jedan preko drugog. Veća ima najveći promjer 1,8 cm, deblj. 0,15 cm, a krajevi joj se dodiruju (sl. 11).

Grob 14. – U grobu je radnik našao brončani prsten s promjerom u obliku leće. S vanjske strane ima udubljen ukras od niza kružića s udubinom u sredini, spojenih s po dvije nasuprot položene tangente. Taj je motiv ograničen plitkom linijom i nizom kosih crtica po rubu. Promjer ima 2,3 cm, šir. 0,7 cm, deblj. 0,2 cm (sl. 12).

Kako se vidi, grobovi su vrlo siromašni predmetima. Skoro ih i nema, pa nam to govori za kasno datiranje te nekropole. Tome se može dodati i pojava pačetvorinastih grobnih raka umjesto ovalnih. Usto se počinje upotrebljavati mjesto okomito oblaganog kamenja vodoravno položeno i poslagaano kamenje oko pokojnika, što znači napuštanje naknadnog oblaganja. Premda su te nove pojave rijetke i u početnom stadiju pa mogu biti i slučajne, potpuno se vremenski poklapaju s ostalim elementima, u prvom redu nedostatkom priloga. U novije se vrijeme pojava pačetvorinastih grobova i nestajanje ovalnih sa sigurnošću fiksira oko prijelaza u 14 st.³ Po svemu se grobovi iz Škabrnje mogu datirati najvjerojatnije u 13 st. Možda bi u

³ S. Gunjača, o. c. str. 64–66. – Isti, Revizija iskopina u Biskupiji kod Knina g. 1950. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 57 Zagreb 1953 str. 32–35. – Isti, Starohrvatska crkva i kasnosrednjovjekovno groblje u Brnazima kod Sinja. Starohrvatska prosvjeta III. serija sv. 4 Zagreb 1955 str. 131. – Lj. Karaman, O reviziji iskopina u Biskupiji kod Knina. Starohrvatska prosvjeta III. serija sv. 4 Zagreb 1955. str. 210, 212. – S. Gunjača, Oko revizije iskopina u Biskupiji. Starohrvatska prosvjeta III serija sv. 5 Zagreb 1956. str. 23–4.

prilog tome govorila i dva prstena: jedan s krunom i drugi s tangencijalno spojenim krugovima, što odaje antičke elemente, a to bi mogao biti plod romanike (sl. 6, 12). U Arh. muzeju u Zadru postoje dva uglavnom identična prstena kao ovaj s krunom. Jedan je nađen u otkopu starohrvatskog groblja u Ninu, na lokalitetu Materize.⁴ Groblje je dosta ranije od ovog iz Škabrnje, a ne zna se, da li je prsten pripadao kojem grobu, pa se teško može datirati (sl. 6a). Drugom nisu poznate okolnosti nalaza. Nađen je isto tako u Ninu, a potječe iz zbirke dra Snjegovoja (sl. 6 b).

Definitivan karakter tih grobova, kao i cijele nekropole moći će se dati tek pošto se istraži crkva i groblje u potpunosti. Groblje zahvaća dosta veće područje s jedne i druge strane usjeka trase pruge (sl. 15).

Središte otkopanih grobova nalazi se točno na 70,980 km. trase pruge od Knina (uz gr. 5). Odatle do sjevernog ruba Glavčurka (sjecište ruba i koordinate J-S ima 19,6 m).

ŠIME BATOVIĆ

LA NÉCROPOLE VIEUX-CROATE À ŠKABRNJA

Résumé

Grâce à la construction de la voie ferrée Knin-Zadar on a découvert dans le village Škabrnja un cimetière vieux-croate, à 24 km à l'est de Zadar, au 70,980ième km du tracé, en partant de Knin. Dans son article l'auteur expose les données concernant les tombeaux découverts dans la partie de la nécropole que traverse le tracé de la voie ferrée.

On a découvert 18 tombeaux en tout. Quelques uns ont été endommagés par les travaux des champs. Quelques uns ont été détruits, en partie ou entièrement, par les travaux sur le tracé. A une dizaine de mètres au sud du tracé il y a un tertre, sous lequel se trouve, selon la tradition, une église. En enlevant les éclats de pierre on y a trouvé également deux tombeaux (fig. 2).

Les tombeaux sont à une profondeur de 20 à 50 cm. Tous, sauf un, avaient une tombe de forme ovale, faite en morceaux de pierre calcaire non travaillée, posés verticalement. Un tombeau avait la tombe en forme de parallélogramme et plusieurs autres avaient des morceaux de pierre placés horizontalement l'un sur l'autre. Ils ont été recouverts de dalles de calcaire non travaillées. En général ils son orientés dans la direction nordouest (la tête) - sud-est (les pieds). Les squelettes sont posés à même la terre, les bras allongés le long du corps. Un seul a les jambes un peu contractées. Dans chaque tombe est inhumé un seul squelette. Dans l'un d'eux ont a trouvé aussi une tête appartenant à un autre squelette (fig. 3-5, 10-11).

⁴ S. Batović. Nekropola u Ninu, Kultura, Vjesnikov tjedni prilog za umjetnost i nauku. Zagreb, br. 15, od 13. I. 1956., str. 9.

Les objets funéraires sont très pauvres. Dans six tombeaux on a découvert en tout 12 objets de bronze, tous des ornements. Trois tombeaux avaient chacun deux boucles d'oreilles et une bague, et trois autres chacun une bague seulement. Deux paires de boucles d'oreille sont des anneaux en fil métallique avec un grain oval (fig. 9), et une paire est en forme de simples petits anneaux (fig. 11). Parmi les bagues on en distingue une avec une couronne, et une autre en cercles tangents (fig. 6). Les autres sont tout-à-fait simples.

D'après le passage des tombes ovales dans les tombes en forme de parallélogramme, et d'après les éléments romans des deux bagues travaillées on peut déduire que les tombeaux de Škabrnja peuvent être situés au XIII siècle.